

Badeanlegget Il Bagno Pubbico di Bellinzona. 1970. Arkitekt: Aurelio Galfetti, Flora Ruchat & Ivo Trümpy, Pablo Casals Aguirre. Bygningen er en offentlig infrastruktur som organiserer stedet og landskapet rundt seg – en 'sti' i armert betong seks meter over bakken som krysser flomsletten og forbinder byen med elven

Byggekunst:

SVEITSISKE ENEBOLIGER I PLASSTØPT BETONG

Av Jørgen Tandberg

Vår faste spaltist, arkitekt MNAL Jørgen J. Tandberg (f. 1983) er utdannet ved Architectural Association School of Architecture i London og har siden studert urbanisme ved Berlage Institute i Rotterdam.

Han underviser nå ved Institutt for arkitektur på AHO i tillegg til å drive egen praksis i Oslo. Kontoret står på NALs 'Wildcard'-liste, og inngår i Nasjonale Turistveggers satsning på unge formgivere.

www.jorgentandberg.com

I denne utgaven av mur+betong har vi samlet en serie eneboliger tegnet av sveitsiske arkitekter: Buchner Bründler Architekten, Deschenaux Architekten, Abraha Achermann og Atelier Scheidegger Keller. Felles for dem er en utstrakt bruk av eksponert, plasstøpt betong, og tektonikk som utgangspunkt for skulpturell form.

Når man diskuterer sveitsiske eneboliger i betong kan det være fristende å trekke paralleller til Ticino-skolen, navngitt etter den sydligste kantonen i Sveits der de involverte arkitektene holdt til. Ticino-skolen ble først etablert som konsept

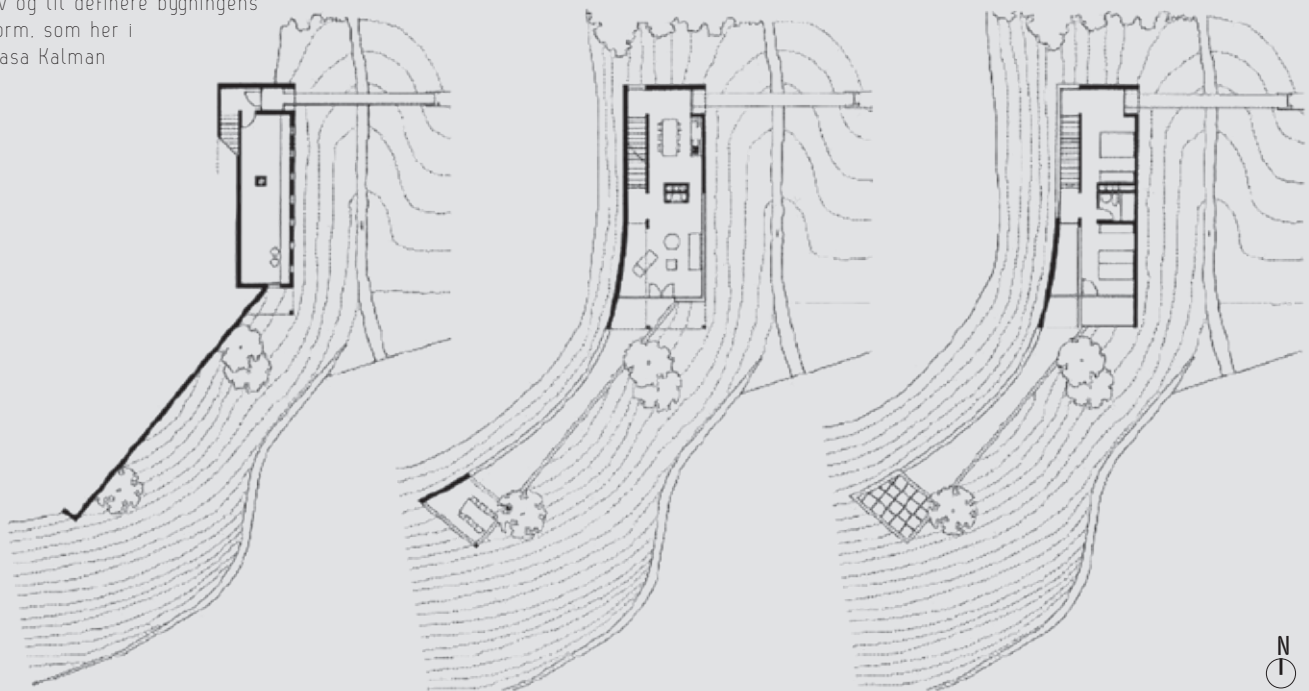
med utstillingen 'Tendenzen – Neuere Architektur im Tessin' i 1975 (ikke å forveksle med 'La Tendenza', den kjente, samtidige italienske arkitekturtradisjonen).

Arkitekter som Aurelio Galfetti, Luigi Snozzi, Livio Vacchini og andre laget i Ticino arbeider med tydelige særtrekk: Bærende massive og eksponerte betongkonstruksjoner med en monolittisk fremtoning i hovedsaklig rurale, sveitsiske omgivelser. Formalt spiller bygningene på arkitekturens antageligvis mest grunnleggende uttrykk: Det harde, menneskeskapte med rette vinkler og geometrisk repetisjon får stå i et berikende motsetningsforhold til naturens myke former. På

Foto: Julliani Salinas Fotografie

Hos Luigi Snozzi får naturen av og til definere bygningens form, som her i Casa Kalman

tross av dette er det landskapet – og vår sivilisasjons forhold til naturen – som fremstår som overordnet tema for bygningene.

Hos Galfetti kan bygningene bli en offentlig infrastruktur som organiserer stedet og landskapet rundt seg. Il Bagno

di Bellinzona (1967–1970) er et eksempel på dette. Her tegnet Galfetti en gangbro i betong, seks meter over landskap og elv, som bandt sammen urbanitet og landskapselementer: landsbyen, elven, parklandskapet og nye offentlige bassenger.

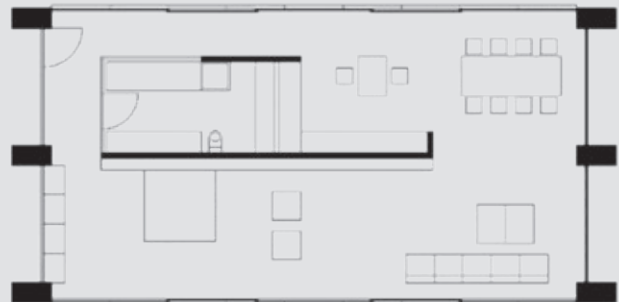
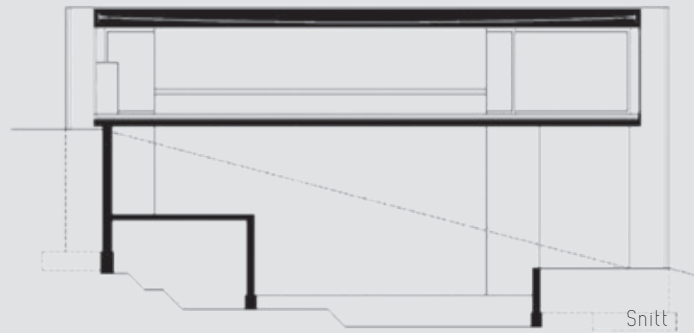
Hos Snozzi får naturen av og til definere bygningens form, som i det kjente Casa Kalman. Huset ligger i en bratt skråning. Den bakerste bæreveggen tar opp i seg kurvaturen fra høydekurven den ligger langs, og bygningen glir over i en plattform som så blir tilknyttet et over-

Foto: Julian Salinas Fotografía

Livio Vacchini:
egen bolig i Costa, Tenero-Contra, Ticino, Sveits, 1992.
Kjernen med bad og kjøkken deler boarealet i to, med spisestue på den ene siden og stue og soverom på den andre. Gulvet er belagt med kromgul polyuretan.
Kilde: www.studiovacchini.ch

Plan hovedetasje

bygg med utsikt mot sjøen. Alt i eksponert, plasstøpt betong.

Hos Vacchini er husene enda mer abstrakte. Enkle konstruktive betongrammer og dekker med minimal detaljering gir et slags frempek til moderne minimalisme. Særlig kjent er hans eget Vacchini Residence, med sitt karakteristiske gule gulvbelegg.

Fascinasjonen i Ticino-skolen for det tunge og monolittiske er tidstypisk for mange arkitekturtradisjoner på 60- og 70-tallet. For meg er det mest interessante hvordan formspråket, som i de store offentlige bygningene og boligblokkene kan minne om amerikansk brutalisme, mer geometrisk enn den europeiske, endres når det skal benyttes til mindre bygninger og eneboliger. Med sin beskjedne størrelse og grove konstruksjoner får de et detaljnivå som er tilpasset 'territoriet' heller enn tomten, og fremstår som om de tilhører en større, overordnet logikk: Små, abstrakte fragmenter revet ut av en større helhet.

Slik får også opplevelsen av det sublime, som vanligvis er forbeholdt bygninger i stor skala, også ta tilhold i småhusene.

Man kan her også trekke frem arkitekturhistoriker Kenneth Framptons begrep 'kritisk regionalisme', lansert i 1983 for å beskrive arbeidene til blant andre Alvaro Siza og Jørn Utzon. Frampton så baksiden av modernitetens ensretting av kulturuttrykk, som han mente oftest ga seg til kjenne gjennom en ukritisk middelmadighet. For Frampton innebar kritisk regionalisme at ved å la lokale eller regionale særtrekk komme til uttrykk i arkitekturen, hadde arkitekturen mulighet til å motsette seg en kultur som ble mer og mer global og universell. Det var her viktig, som Frampton skriver, at det enkelte stedets særtrekk, det lokale, ble uttrykt indirekte, i en konstant selvkritisk diskurs, heller enn direkte. Man måtte unngå fånyttles forsøk på å gjenopplive gamle sivilisasjoner i møte med en modernitet som ikke kunne stanses. Helst ønsker

han det lokale uttrykt gjennom bygningens tektonikk eller dens forhold til tomtens topografi – altså rent arkitektoniske virkemidler. Regionalisme ble slik 'kritisk', altså en form for intelligent aktivisme. Arkitekturhistorikere har igjen begynt å se på relevansen av Framptons tekst i dag: den fremhever tektonikk, materialitet og taktilitet som viktige lokale identitetsmarkører og kan derfor også kanskje knyttes til moderne bærekraftidealer som kortreisthet.

Den armerte betongen som ble benyttet av arkitektene i Ticino-skolen må sies å være et universelt materiale tilhørende modernismen, men i møtet med det karakteristiske sveitsiske landskapet oppstår en kontrast som får landskapet til å fremstå sterkere. Opplevelsen av stedet blir ikke visket ut, men kommer heller tydeligere frem. Dette er ikke ulikt rollen betongen får for Paulista-arkitektenes arbeider i og rundt Sao Paulo, eller de mange kraftverkene til Geir Grung her hjemme, bygget omtrent samtidig.

Sett fra nordøst

Hus Kirschgarten. Binningen, Sveits. 2018

BUCHNER BRÜNDLER ARCHITEKTEN

Taket er en ribbekonstruksjon av betongbjelker

Basel-baserte Buchner Bründler Architekten har tegnet en serie offentlige bygninger. Blant deres mest publiserte prosjekter i senere år er det nye HIC-senteret for ETH Zürich: seks etasjer med fleksible arbeidsplasser og verksteder i en lett trekonstruksjon, understøttet av enorme vierendeel-bjelker i betong for de nederste etasjene.

Et av kontorets mest kjente prosjekter er allikevel eneboligen i Kirschgarten, ferdigstilt i 2018 og utført nesten utelukkende i plasstøpt betong.

Bygningen har en enkel, rektangulær plan med et fotavtrykk på 252 m². Inngangen er lagt nær senter av den søndre langsiden, og fire soverom med hvert sitt bad eller toalett ligger på rekke mot øst, med morgensol. Hagen ligger mot syd og vest, og er omsluttet av betongvegger.

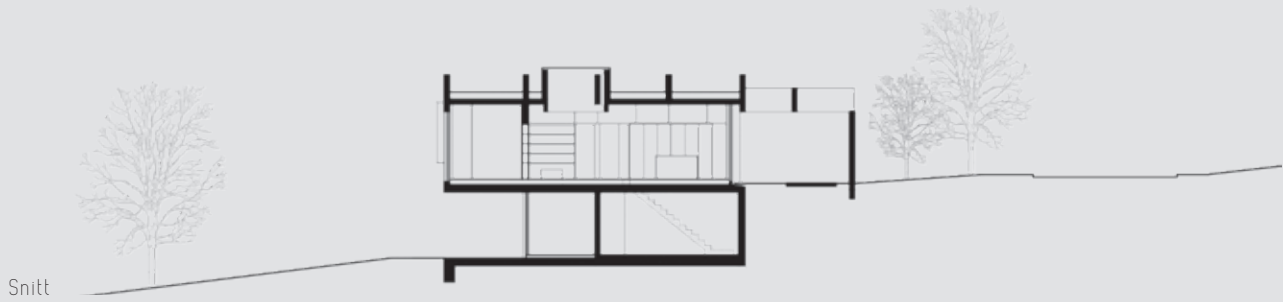

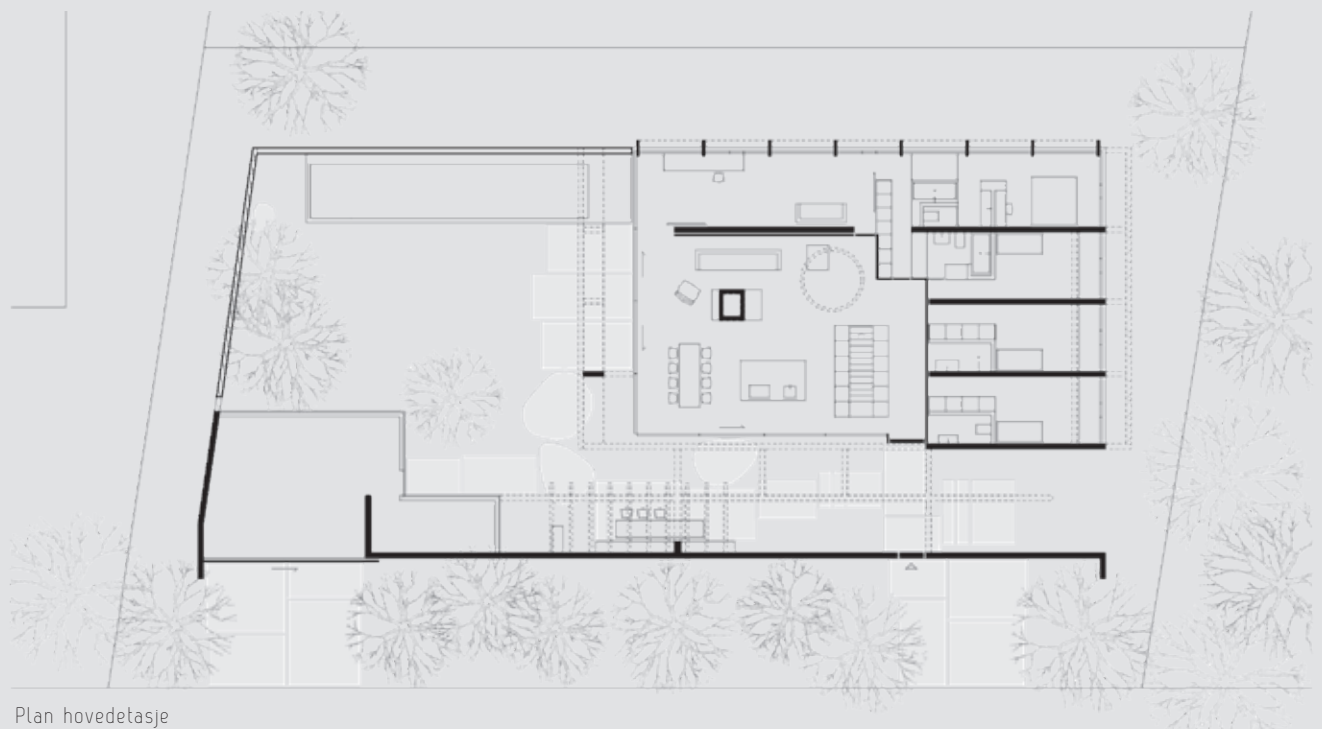
Oljet eik supplerer den ubehandlede betongen

Hovedsoverommet har åpen baderomsløsning

Snitt

Plan hovedetasje

Sett fra vest: innvendige og utvendige rom er knyttet sammen av det forspente betongtaket, som blir til en pergola i hagen

Stue og kjøkken vender ut mot denne, med ettermiddags- og kveldssol.

Skilleveggene mellom soverom er konstruktive betongvegger, og på disse ligger høye betongdragere som gjør stue og kjøkken til et sammenhengende, åpent rom uten søyler eller bærevegger. Himlingen er brutt av et sirkulært overlys, og i tillegg henger en pipe ned fra himlingen over et åpent ildsted. Bjelke-systemet krager ut som et overbygg over markterrassen mot vest, og lener seg her på én enkelt betongpillar.

Prosjektet kan minne om eneboligene til Paulo Mendes da Rocha, der man har benyttet mulighetene plasstøpt betong gir til å støpe perpendikulære bjelker i hverandre med sammenhengende armering, heller enn å måtte bygge dem på hverandre i høyden.

Totalt sett er det åpenheten i interiøret, og mellom interiør og eksteriør, som er det mest slående med prosjektet, og opplevelsen av å befinne seg mellom et plasstøpt betongdekke og en svevende, tung takkonstruksjon.

Kilde: Arkitekten, <https://bbarc.ch>
Foto: Georg Aerni

Stue og kjøkken er et stort, åpent rom med sirkulært overlys og ildsted med fritthengende skorstein

Enebolig i La Place, Sveits. 2019

DESCHENAU ARCHITECTES

Stue og kjøkken i 2. etasje

Deschenaux Architectes, basert i Fribourg utenfor Bern, har tegnet en serie små betongbygg for private byggherrer de senere årene. Eneboligen i La Place er inspirert av lokale låvekonstruksjoner. Bæring ligger i de to parallelle langveggene av eksponert, plasstøpt betong, samt en avstivende skive i bakkant av bygget. Takkonstruksjonen i tre lener seg på bæreveggene, som strekker seg forbi taklengden på en måte som man gjerne ser i tropisk modernisme.

Huset har tre etasjer og ligger i bratt terreng, med inngang i toppetasjen. Første etasje har soverom og bad, andre etasje har stue, kjøkken og toalett, og den øverste etasjen er primært et overbygg uterom.

Selv om dette er en enkelt bygg, har det fått en skulpturell form, primært som

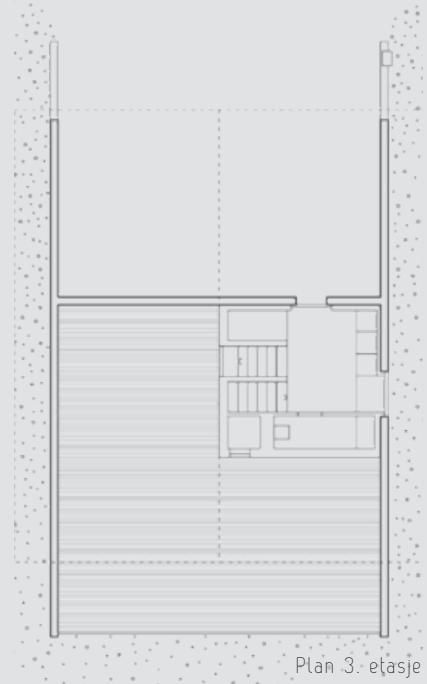
Takkonstruksjonen i tre er åpen i begge gavlene. Bæreveggene strekker seg forbi taklengden på en måte som man gjerne ser i tropisk modernisme

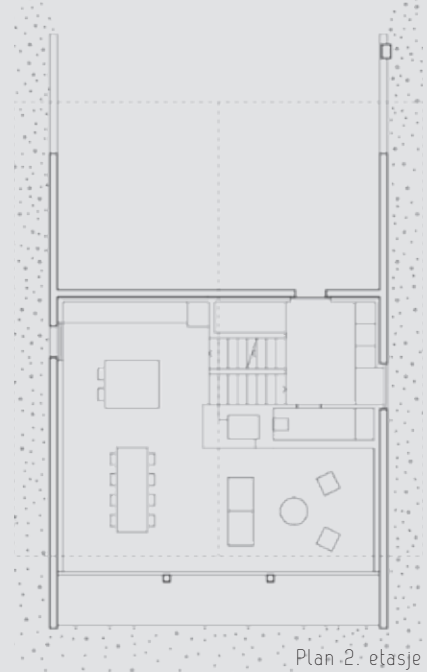
Adkomst fra 3. etasje

Balkongen utenfor stue/kjøkken i 2. etasje

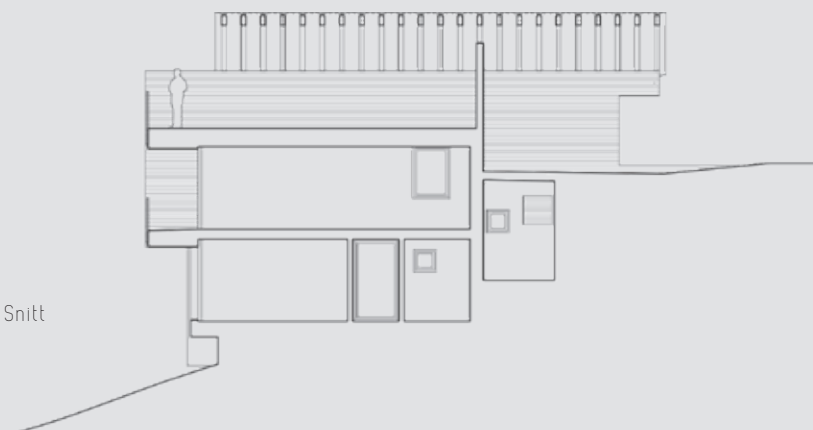
Plan 3. etasje

Plan 2. etasje

Plan 1. etasje

Snitt

følge av utformingen av de to langveg-
gene og deres møte med takkonstruksjo-
nen. Enkelheten, den overordnede formen
og retningen med utsikt mot dalen,
speiler de omkringliggende bygningene
i landsbyen. Men den kompromissløse
materialbruken gjør at bygningen skiller
seg fra de tradisjonelle husene. De fritt
plasserte vinduene bringer tankene til

de mange eneboligene tegnet av Rudolf
Olgiati i Grison, den østligste kantonen i
Sveits, på siste halvdel av 1900-tallet, der
han blandet et modernistisk formspråk
med lokale byggetradisjoner.

Kilde: Arkitekten:
www.valentindeschenaux.ch
Foto: Rasmus Norlander

Gjestehuset Hiriketiya

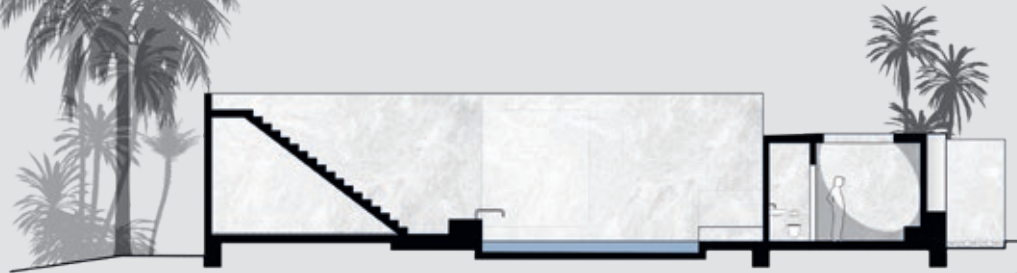
Dikwella, Sri Lanka, 2020

ABRAHA ACHERMANN

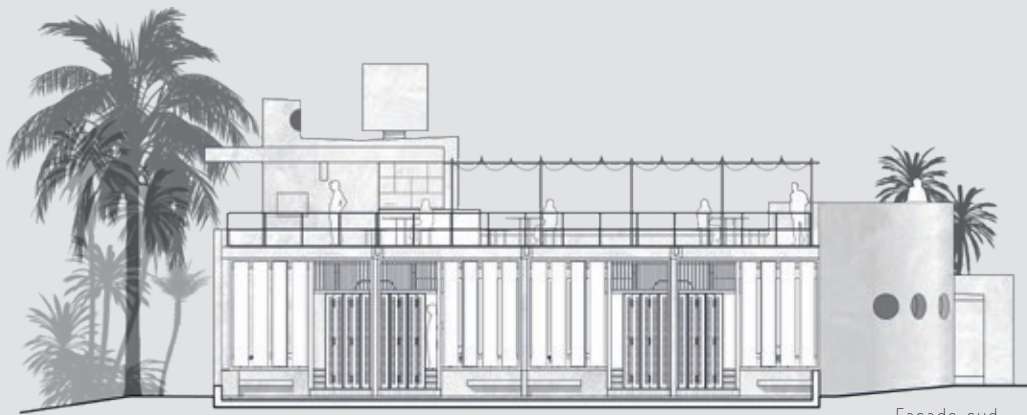

Snitt D-D

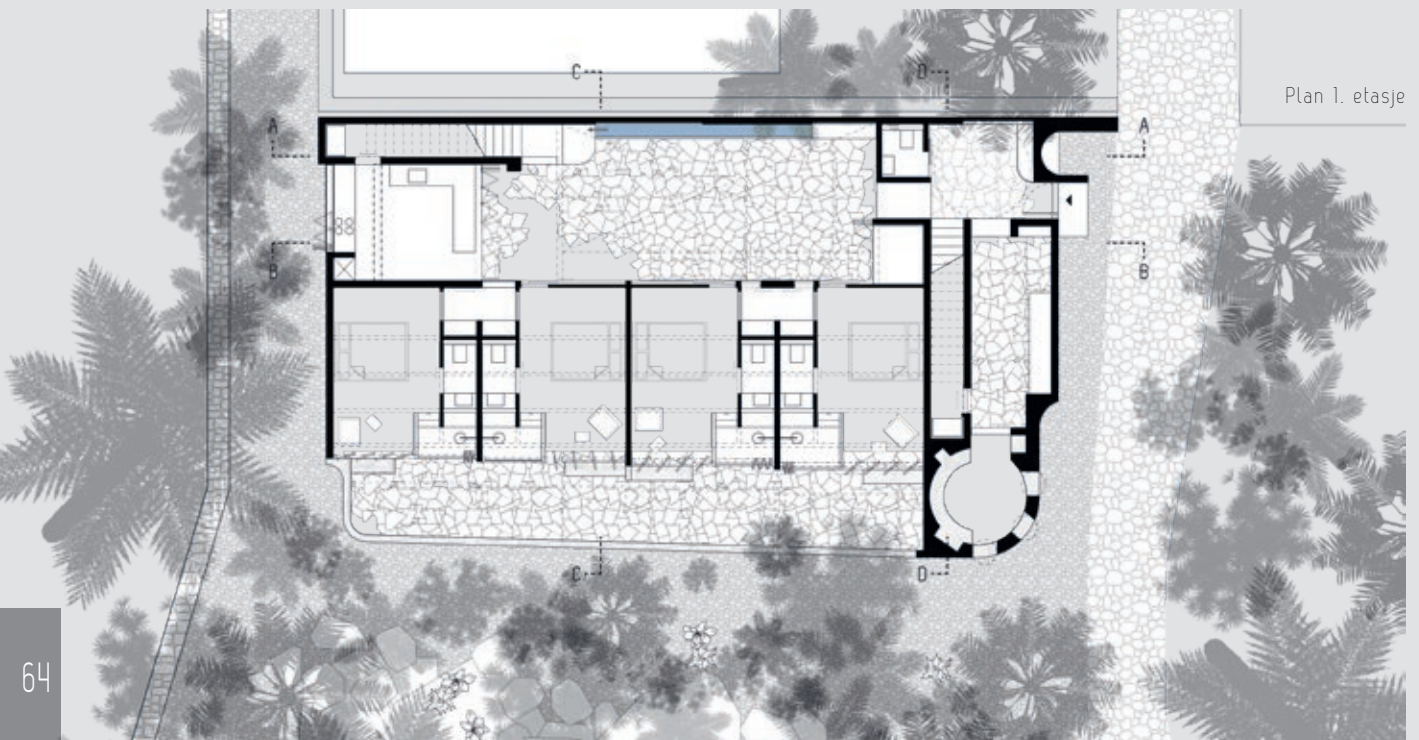

Snitt A-A

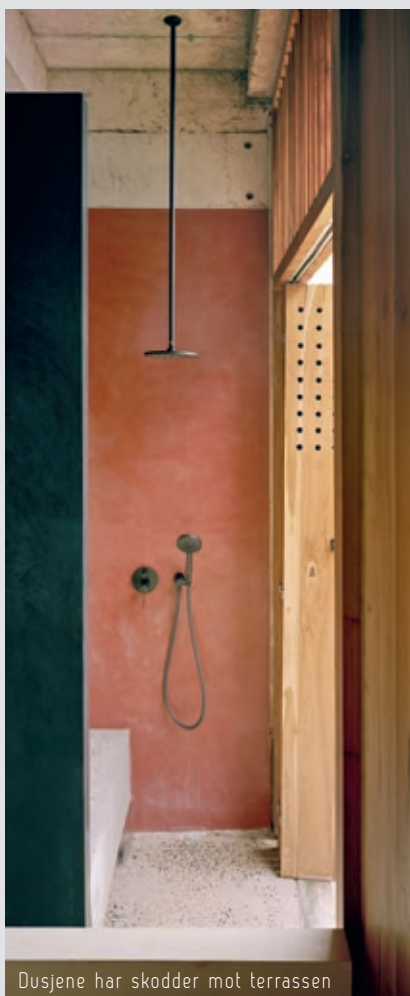

Fasade syd

Fra foajeen og den indre gårdsplassen fører en utvendig trapp opp til takterrassen, med kafé/bar og storlagen utsikt over kysten og havet. I nord er gjestehuset er lukket mot nabo-bygningen, og atkomsten skjer fra øst. På sydsiden har rommene roterende trelameller istedenfor vinduer

Plan 1. etasje

Dusjene har skodder mot terrassen

Monsunen gir store mengder regn fra mai til september. Avtrapping i ulike nivåer sørger for at vannet renner bort

Abraha Achermann har tegnet et lite gjestehus ved Hiriketiyabukten i Sri Lanka: fire gjesterom med en-suite toaletter. Huset er bygget i plasstøpt betong med tredetaljering, kombinert med lokale byggetradisjoner slik som gulvet med steinheller og solavskjermingen i tre.

Spesielt for prosjektet er forholdet mellom ute og inne: Rekken med soverom har en uteplass på hver side, og ikke noe sted er det benyttet glass. Dusj er lagt på utsiden av hvert soverom, mot hagen.

Formspråket er monolittisk, med skulpturelle, avrundete former og sirkulære åpninger. Plasstøpte betongtrapper leder til en takterrasse med utsikt mot havet. Omgitt av palmer og høyt gress minner prosjektet om tropisk modernisme fra 50-, 60- og 70-tallet.

Kilde: Arkitekten,
<https://abrahachermann.com>
 Foto: Rasmus Norlander, Dominic Kim,
 arkitekten

Hus med to pillarer
 Wilen, Sveits, 2014

ATELIER SCHEIDEGGER KELLER

Pillarenes todeling gjenspeiler takkonstruksjonens strukturelle og geometriske logikk, mens bunnen av pillarene gir sandsteinsplatene sin form

Ved innsjøen Sarnen ligger ferieboligen tegnet av Atelier Scheidegger Keller, en enkel struktur som på avstand kan minne om de lokale eneboligene i området.

Bygningen har primært ett sammenhengende rom, over tre nivåer. Kjøkkenet ligger på det øverste nivået, oppholdsrom på det midterste og soverom på nedre nivå. Rundt hele bygningen er fasader i glass, men et kraftig takoverheng gir allikevel gir et skjermet uttrykk.

Innvendig kan huset minne om arbeidene til den japanske arkitekten Kazuo Shinohara, som har vært innflytelsesrik for flere generasjoner sveitsiske arkitekter, med sin blanding av tradisjonelle, typiske husformer med åpne rom og med konstruksjon som spesielt tilstedeværende, tydelige elementer i interiøret.

Det nedsenkede soverommet har inngang til bad og vaskerom

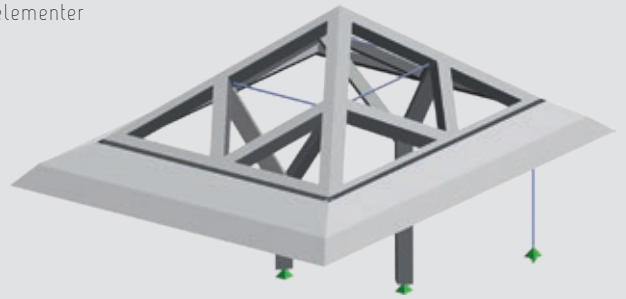
Det er bare glassfasaden som skiller interiøret fra landskapet.
Fjell, innsjø, lys og vær er allestedsnærværende.
Taktekkingen består av diamantformede kobberplater

Ferieboligen erstatter et lite, toetasjers fritidshus som ble ødelagt av en hundreårsflom. Dermed var beliggenhet, planløsning og romvolum i stor grad allerede bestemt. Eksisterende støttemurer danner tre terrasser og beskytter mot nye oversvømmelser.

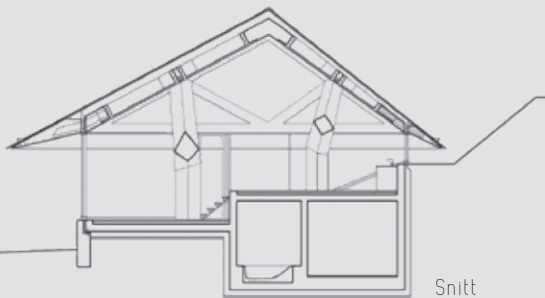

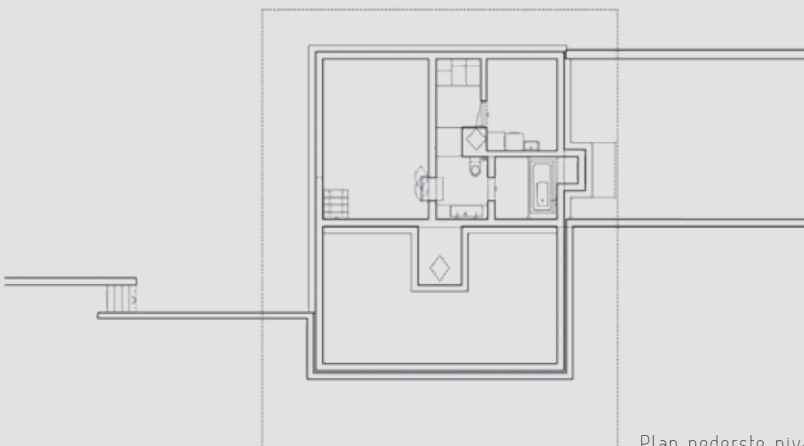
Betongtaket er avstivet med stålwire og hviler på to frittstående Y-formede betongpillarer. Takkonstruksjonen er en kombinasjon av plasstøpt betong og prefabrikkerte betongelementer

Konstruksjonsprisippet
Modell: rådg.ing. prof. dr. Mario Monotti

Snitt

Plan nederste nivå

Her er huset konstruert med to diamantformede betongpillarer, som hver deler seg for å understøtte punkter i en diagonal takkonstruksjon. De diagonale linjene i konstruksjonen er gjentatt som tema i de store gulvflisene samt i taksteinene.

Kilde:

Arkitekten: www.scheideggerkeller.ch
Foto: Karin Gauch+Fabien Schwartz,
Giuseppe Micciché og arkitekten